

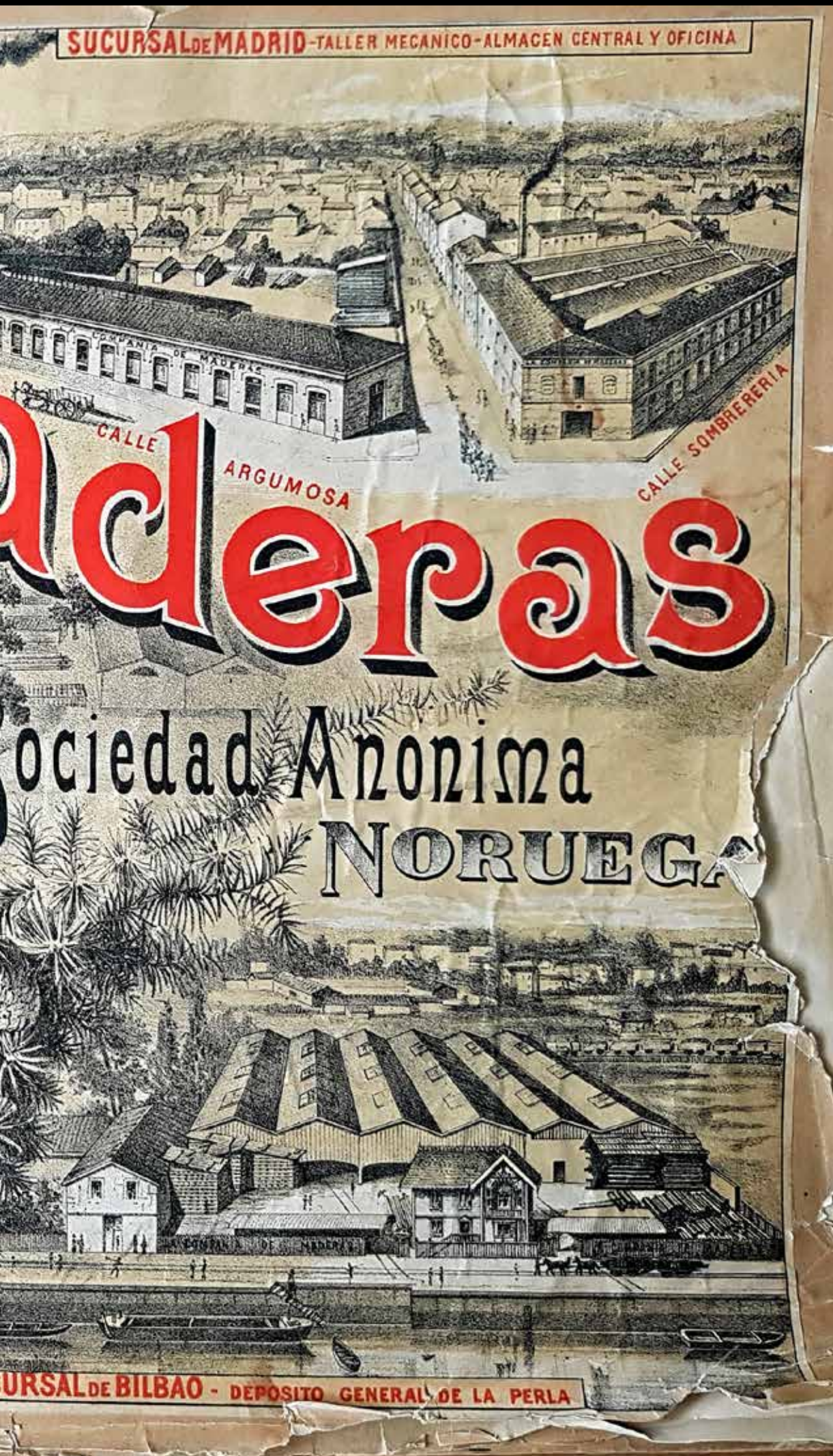
• Historie

Tømmer og selvstenc

La Compañía de Maderas: Trelastkompaniet ble grunnlagt i 1857, og bygd opp av fire norske gründere. Tegning av kompaniets fabrikker og lagre i flere spanske byer.

Myndighet

Illustrasjon: Fra boka «Spansk-norske affærer. La Compañía de Maderas»

En historie om hvordan norsk tømmer og trelast i Spania påvirket norsk frigjøringskamp. En historie om hva som sprengete den svensk-norske unionen, med en konsul i hovedrollen.

Fakta

Om spansk-norske forhold

- Forfatterne Knut Aukrust og Dorte Skulstad nye bok heter «Spansk-norske affærer. La Compañía de Maderas». I 2014 ga Aukrust og Skulstad ut boka «Spania og vi. Nordmenn før oss.»
- Begge bøkene gir enestående innblikk i norsk historie, både i norsk handelshistorie og i norsk frigjøringshistorie, og er resultat av grundig research og feltarbeid i både Spania og Norge.

Kulturkommentar

Eva Nordlund

eva.nordlund@nationen.no

Stortinget 17. juni 1886: Venstres odelstingsrepresentant Wollert Konow fra Søndre Bergenhus, hadde bedt om kveldsøkt. Saken het «Overstigt over stedfundne Konsulatbesættelser i sistløbne Aar», og Stortinget var kommet til punktet «Besættelse af Konsulatet i Bilbao». Bilbao? Byen ved Biscayabukta var en av de viktigste byene for Norge. Konow selv steg ned fra presidentstolen for å ta ordet.

Året før hadde den svenske riksdagen vedtatt ny konsulatordning. De norske politikerne kalte ordningen «Overgrebet af 1885». Nordmennene hadde krevd egen utenriksminister og likestilling i utenriksstyret, men «Overgrebet» sørget for mindre norsk innflytelse over den svensk-norske unionens konsulater og konsulter.

Spanske innslag

Denne junidagen i 1886 været representantene i stortingssalen storpolitikk. «Det forekommer meg at være af Betydning, som en illustrasjon af den vanskelige Stilling, hvori vårt Land er stedt med Hensyn til Ordningen af Konsulatforholdene», sa Wollert Konow, og svingte piskene over den brutale utenriksministeren i Stockholm. Det handlet om avskjeden «saa at sige på graat Papir» av den ruvende konsulen i Bilbao, Eilert Lund fra Bergen, «afskjediget uden videre etter 30 aars virksomhet.»

Odelstingspresidenten viste til kraftige reaksjoner også på spansk side, der konsul «Hilario» Lund var høyt verdsatt. Konow hadde fått brev fra tre høyt ansette spanske politikere. Ett av brevene var fra selveste Emilio Castelar y Ripoll, som angrep de svenske myndighetene ganske så direkte for å ha sparket den norske konsulen. Både før og etter at han ble valgt til den første spanske republikkens siste president, var Emilio Castelar vel ansett i Spania og «hele Europa» som en stor tenker. Bjørnstjerne Bjørnson siterte for eksempel Castelar i sin tale under fyrstikkarbeiderenes streik i Kristiania tre år seinere.

Wollert Konow siterte lenge og inngående fra Castelars brev, blant annet denne omtalen av Eilert Lunds egenskaper: «Hans brændende Kjærlighet, hans medfødte Oprigtighed, hans uafbrudte Arbeide, hans hæderlig erhvervede selvstændige stilling, hans uførtroede Mod og Standhaftighed under de Beleiringer, som ▶

Selskapets hovedgründer: Johan Sørensen ca. 1900.

Foto fra boka

Gründer nummer to: Julius Jakhelln 1868.

Foto fra boka

● Historie

Santander: Sørensen og Jakkhellns lager ca. 1870.

Foto: Fra boka

Bilbao: Filialen i Bilbao med verksted og fabrikk i Calle Sierra, ca. 1890.

Foto: Fra boka

Santander: Triumfbuen ble reist til dronning Maria Cristinas besøk i Santander i år 1900. Produsert ved Trelastkompaniets filial.

Foto: Fra boka

► Bilbao har gejjomgaet, hans brændende Entusiasme, som han meddelte alle os, som hørte paa ham i hans Samtaler, hans Kjærlighed til vort Spanien, hans Anseelse og hans Kredit – alt dette gav ham ekstraordinære Betingelser for at beklæde Embedet, – Betingelser som aldrig mer vil findes forenede hos nogen af hans Efterfølgere.»

Det var ikke småtteri. Så skulle også konsul Lunds egenskaper komme Norge kraftig til nytte senere hen.

Sprengstoffet under unionen

Konsulatsaken startet altså med oppsigelsen av konsul Eilert Lund i Bilbao i 1885, og ble satt på dagsorden i Stortinget 17. juni 1886. Som kjent ble konsulatsaken et mer og mer betent stridstema i den svensk-norske unionen, før den 19 år senere ble unionens død.

Men hvordan kunne konsulen i Bilbao bli så viktig i oppspillet til norsk frigjøring og selvstendighet? Jo, i Bilbao sto Eilert Lund med ett bein på tømmerstokken, det andre i klippfisk og med europeisk frigjøringsbris i hår og skjegg. Trelast, klippfisk og skipsfart var selvsagt bærebjelken i norsk økonomi og utenrikshandel. Spanjolene var tidlig mottakere av norsk klippfisk og trelast. Ikke minst byene Santander, Bilbao og Barcelona. Forfatterne Knut Aukrust og Dorte Skulstad har funnet hundrevis av aktstykker som viser de tette forbindelsene helt tilbake til 1680-åra, i Det historiske arkivet i Bilbao. Sitatene fra Emilio Castelars brev til Stortinget, er hentet fra forfatternes forrige bok «Spania og vi. Nordmenn før oss» (2014).

Nå har Knut Aukrust og Dorte Skulstad lansert en ny bok, «Spansk-norske affærer. La Compañia de Maderas.» Boka er en gave til alle som er interessert i historie, ikke minst handelshistorie. Historien om «La Compañia de Maderas», Trelastkompaniet, utdyper Bilbao og Spanias betydning for norsk økonomi og utenrikshandel. Trelastkompaniet ble etablert i Santander på 1850-tallet, og fikk raskt filialer i andre span-

ske byer. I Bilbao lå kompaniets staselige fabrikkhaller der hvor Guggenheim-museet står i dag.

Fire trelastgründere seiler sørover

Trelastkompaniets hovedgründer var Johan Christian Sørensen fra Hustadvika sør for Kristiansund. Som 17-åring fikk han post som ekspeditør i handelshuset N.H. Knudtzon og sønner i Kristiansund. «Dynastiet Knudtzon var byens økonomiske, politiske og kulturelle kraftsentrum i generasjoner. Slekten gjorde det stort i seilfart, trelast, klippfisk og eiendomstransaksjoner», skriver Aukrust og Skulstad. Knudtzon døde i 1857, og Johan arvet sjefens omfattende boksamling. Samme år dro 27-åringen til Santander, og gikk i land 2. september, «efter en forferdelig stormende 37 dages reise med bergatinen «Rosario»», som Johan Sørensen senere skrev til sin engelsk-tyske kone Anna. «Bergantin» er det spanske ordet for det engelske «brig», på norsk oftest brigg – et tomastet seilskip.

Johan Sørensen startet rask forretningen «Sorensen y Cia», Sørensen og co. Gründer nummer to, Julius Jakhelln fra Bodø blir snart kompanjong, «Cia». Faren til Julius var handelsmann og representerte Nordlands Amt på Stortinget i flere perioder. Julius Jakhelln startet sin utdanning i fristaten Hamburg, som var Nord-Europas handelsmetropol på den tida. Referater viser at Sørensen og Jakhelln var kompanjonger i Trelastkompaniet i Bilbao i 1859.

Georg Iversen fra Fredrikshald (fra 1928: Halden) var tredje gründer. Iversens forhistorie er mer mystisk, men han skriver selv i et notat fra 1923: «Sommeren 1863 kom jeg med netop fyltde 18 aar til Santander og traadte i firmaet Sørensen y Cias tjeneste». Med oppvekst i Fredrikshald var Georg Iversen vant til utskiping av trelast. Da han kom til havna i Santander, irriterte han seg over at tømmeret lå spredd utover. «Det går ikke an å behandle tømmeret slik», klaget Georg Iversen til nordmennene på kontoret. Han fikk til svar at han kunne jo rydde opp selv, og det

Gründer nummer tre: Georg Iversen ca. 1900. Foto: Privat

Nummer fire: Fredrik Langaard ca. 1900. Foto: Fra boka

gjorde han. Slik kom Geor Iversen i kontakt med Trelastkompaniet, forteller Iversens barnebarn til forfatterne Aukrust og Skulstad.

Den fjerde, Fredrik Langaard, kom fra Kristiania – og ble senere Georg Iversens svoger. Fredriks bestefar hadde investert friskt i skogindustrien: Flere skogeiendommer, Strømmen Brug, Follum Træsliperi og Lillehammer Dampsag og Høvleri. Onklene hans satt med Frydenlund Bryggeri og Langaards tobakksfabrikk. Et rykte sier Trelastkompaniet fikk et lån hos onklene mot å ta «deres noksa umulige nevø» inn på kontoret i Spania. Fredrik mistet sin far i 1868.

De fire norske trelastgründerne bak La Compañia de Maderas kom til Spania i løpet av 13 år.

La Compañia de Maderas

På 1870-tallet ble Trelastkompaniet forsterket av kapital fra en femte gründer, Frithjof Plathe, og senere også av pioneren Magnus Blikstad. Det ble filialer i flere spanske byer. Etter hvert ble det flere norske ansatte, familier og aksjonærer som bodde og arbeidet i Spania, til sammen flere hundre personer. Noen vendte tilbake til Norge vesentlig mer formuende enn da de dro ut – og investerte kraftig i norske selskaper.

Historien om de fire norske gründerne og La Compañia de Maderas – som holdt stand helt til 2008, gir et enestående eksempel på hvor viktig tømmeret var i norsk økonomi og utenrikshandel generelt, og handelen med Bilbao og Spania spesielt. Selvsagt var det viktig å ha en selvvalgt og dugandes norsk konsul i Bilbao. Ikke å undres over at odelstingspresident Wollert Konow dirret av harme over svenskekongens nedlatenhet i Stortinget 17. juni 1886.

Eilert Lund og hans personlige egenskaper viste seg å komme Norge og kampen for norsk selvstendighet grundig til nytte. Sammen med sin gode venn Emilo Castelar, fikk Lund i havn Norges første handelsavtale i 1892. Det var slett ikke posøren baron Wedel Jarlsbergs fortjeneste, selv om han stjal æren. Men det er en annen historie.